

Demokratiet moralsk kjerne?

Appl
12/11/1993

103740

FOLKESTYRETS AKILLESHEL:

Kan man dø for et beslutningssystem, slik så mange har gått i døden for ideologiene?

BERNT
HAGTVET

Spaltisten er forskningssjef ved Chr. Michelsens Institutt i Bergen og professor II i statsvitenskap i UIO.

Det 20. århundres store ideologier — sosialismen, marxismen, fascismen, anarkismen, liberalismen og konservatismen — kan på forskjellig vis betraktes som gigantiske fortolkningsapparater til forenkling av virkeligheten. Ideologiene gir et filter for vår opplevelse av verden, et sett begreper som bestemmer rammer for politisk handling — og virker igangsetten- de for masseaksjon. De gir oss identitet, en «vi/dem»-følelse; ideologiene motiverer gjennom å gi enkle svar på problemer «der ute». De er idéer på marsj.

Mot den veldige emosjonelle kraft som kan ligge i ideologiene stiller den demokratiske styreform svakt. Har demokratiet en kjerneverdi? En moralsk kjerne? Kan man si at demokratiet i seg selv er båret oppe av sivilisasjonsverdier og ikke bare fremstår som et sett av retningslinjer for beslutninger? Toleranse, vil noen si, er en slik kjerneverdi. Kompromissvilje, sier andre. At vi ser på motstanderen som likeverdig, som en kilde til innsikt snarere enn som en hindring på veien til sannheten.

Det finnes mange gode grunner til å foretrekke demokrati. Demokratiet legitimerer makten ved å stykke den opp, gjøre den ansvarlig og legge løpet for fredelige maktskifter. Demokratiets fremste fortrinn fremfor alle andre styreform- er at minoriteter kan bli majoriteter og dermed slipper å ty til vold for å nå sine mål. Demokratiet har en bevegelse andre

styreform ikke har. Det har innebygget læringsevne. Det felte kommunismen. Uten at andre kan si sin mening, kan vi ikke vite at vi har rett, som John Stuart Mill uttrykte det.

Kanskje den innerste kjerne i demokratiet består av et likhetspostulat: at ingen har rett til å bestemme hva som er din «egentlige» interesse, og at intet individs interesse veier tyngre enn et annet. Det betyr ikke at et flertall kan skalte og valte med et mindretall. Presis fordi et flertall ikke skal kunne undergrave demokratets prinsipper er de løftet ut av dagspolitikken og nedfelt i konstitusjonelle garantier utenfor flertallets kontroll.

Mange av oss håpet at demokratiet ville bli «a creed to live by» etter kommunismens fall. Det er åpenbart ikke nok. Nasjonalismen gir nettopp det demokratiet ikke kan gi: betongsikre svar, klar handlingsretning, klippefast identitet, et fiendebilde som ofte vil kunne sette normale moralske reaksjoner ut av spill, som i Jugoslavia. Nazismen var en mester i å se de samme mekanismer.

Det synes altså umulig å la demokratiet være ens politiske grunnvoll. Det virker for krevende, åpenbart, å gjøre relativismen som ligger i demokratiet til ens rettesnor. Demokratiet er for folk som ikke tror så sterkt, for temperamenter på lavbluss. Den er styreform til de uheroiske, det politiske rammeverk for rasjonalitet. Men verden er åpenbart ikke for dem som ser politikkens temning i et slikt beslutningssystem som en av sivilisasjonens fremste bidrag. Det er ikke sannheten som er den første som går under i krig. Demokratiet har lidd nederlag først.

Bernt Hagtvet